

## A RÉGI „ERDŐRENDEZÉSI UTASÍTÁS” KAPCSÁN ...

**SALI EMIL** a mg. tud. doktora

*Lapunk szerkesztő bizottságának elnöke és egyesületünk budapesti csoportjának titkára kért arra, térjek vissza — immár 30 év eltelte után — arra az írásomra, amely 1954-ben, az akkor új erdőrendezési utasítás előkészítéséről jelent meg. A felhívásnak szívesen tesznek eleget.*

Már több közlés jelent meg arról, mi jellemezte az erdészet helyzetét az ötvenes évek első felében. A megítélés elmélyítéséhez talán hozzájárulhat a következők ismerete is. Az erdészet illetékes dolgozói 1953-ban — az addig szerzett és értékelte tapasztalatok alapján — érettnak vélték a körülményeket arra, hogy az erdőgazdálkodás fejlesztésére reális, tehát megalapozott koncepciót dolgozzanak ki és ezt a kormányzat elé terjesszék. 1953. december 1-én és 2-án, *Tömpe Istvánnak*, az FM erdészeti főigazgatójának vezetésével kb. 10—15 szakértő vitatta meg, alakította ki és — bár nem végleges formában — fogalmazta meg az erdőgazdálkodás fejlesztésének részben már az időben gyakorolt, nagyrészt a szakértők által kidolgozott alapelveit. A kétnapos értekezletet szenvedélyes vita jellemezte: néhány olyan kérdésre, amelyet az értekezlet vezetője az első napon lezártnak ítélt, a második napon is vissza kellett térni. Ilyen volt pl. az erdőművelés néhány témája és a fahasználat tervezhető mennyisége. A megfelelő előkészületek után a Minisztertanács 526/9/1954. sz. határozatát az illetékes miniszterelnök-helyettes 1954. május 14-i keltezéssel írta alá. A határozat nyilvánosságra hozott része „1040/1954. (V. 27.) MT. sz. határozat az erdőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges intézkedésekről” címmel jelent meg a Magyar Közlönyben.

Az erdőrendezéssel kapcsolatos, akkori felméréseket igen nagy vonásokban — és többek között — a következők jellemezték:

- bármilyen haladó volt a maga idejében az 1920-ban kiadott, *Kaán-féle* erdőrendezési utasítás, ennek további felhasználásával nem lehet előbbre jutni;
- az erdők erősen korlátozott pontosságú leltározása (mint pl. az állami tulajdonba vett erdőkben 1946-ban elkészített erdőleltár) hosszabb időre csak rész megoldást jelenthet;
- az 1948-ban rendszeresített, ún. ideiglenes üzemtervek is csak részben adhatják az eredetileg várt előnyöket, egyrészt néhány fontos alapadat (pl. a fatömegadatok) csekély megbízhatósága, másrészt az ebbe az üzemtervezési rendszerbe tartozó 24 nyomtatvány bonyolultsága miatt.

Mindezek folytán az erdőrendezők az 1950. évi terepi idényben a lényegesebb adatokat pontosabb eredményt adó módszerekkel és eszközökkel vették számba.



1950 második felében dr. Magyar János kidolgozta az új erdőrendezési rendszert, ill. ennek alapnyomtatványait. Ezek közül átmenetileg négyet használtunk fel, mégpedig azért, mert az erdőrendezésnek — feladatai egyébként teljes körű ellátásán belül — egy területre, a kitermelhető famennyiség megállapítására kellett az erejét átmenetileg, de több éven át összpontosítania. A szinte állandó időzavarban az új erdőrendezési rendszert, ennek felhasználását csak részlegesen szabályozhattuk írásban és ezt is csak a szükségesség időrendjében.

Az 1950. évi terepi adatokat már az új módon dolgoztuk fel. 1951-ben és 1952-ben számos ideiglenes üzemterv adathalmazát ebbe a rendszerbe ültettük át, miután kellő ellenőrzés révén meggyőződünk az alapadatok megbízhatóságáról.

Az erdőrendezésről szóló, s most itt szóban levő utasítástervezet tehát az 1950 óta érvényes egész üzemtervezési rendszer első, viszonylag teljesnek ítéltető foglalat volt. A tervezet 1953. december 10-én, tehát alig néhány nappal a fejlesztési határozatot előkészítő értekezlet után kelt. Ekkor küldtük ki 100-nál több, elsősorban erdőgazdálkodással foglalkozó szervezethez és kértük, hogy észrevételeikkel segítsék az utasítás jobbá tételét, ill. ennek révén megbízhatóbb üzemtervek készítését. A tervezet megküldése és megismertetése — szándékunk szerint — a nem erdőrendezői munkakörben dolgozóknál azt a célt is szolgálta volna, hogy — miután megismerik az akkor már több esztendő erdőrendezői gyakorlatot — bizalmat keltsen az erdőrendezési adatok iránt. Erre főként azért lett volna szükség, hogy ne, vagy legalább kevesebb támadás érje a tervezhető fakitermelés mennyiségére vonatkozó, egyébként nagy biztonsággal megalapozott közléseket. Három évtized elteltével is megvalljuk, hogy ezt a célunkat csak kis részben sikerült elérnünk.

A kitermelésre előírányozható famennyiségről és az ezt alátámasztó adatokról akkori felettes szerveink részére az első adatokat 1951 októberének első felében adtuk. Ezek az 1951. szeptember 30-ig jóváhagyott 30,9 ezer hektár üzemterv összesítését tartalmazták. Tizennégy hónappal később, 1952 novembere végén, a jóváhagyott és összesített üzemtervek területe meghaladta az 533 ezer hektárt. Az érdekelték az összesítéseket megkapták. Ebben az időben — lineáris extrapolálással — mintegy 3,6 millió bruttó m<sup>3</sup> famennyiség tartósan lehetséges kitermelésére lehetett következtetni az ország összes erdejében. (A lineáris extrapolálás helytállósága azonban — mint ismeretes — később igazolódott.) Érdemes megemlíteni, hogy az 1950-től 1954-ig tartó első öt éves terv időszakában az átlagos évi fakitermelés 3374 ezer bruttó m<sup>3</sup> volt. A számított potenciálhoz képest tehát jó 200 ezer br. m<sup>3</sup>-rel, mintegy 6%-kal termeltünk ki kevesebbet. Ezek az okok játszottak közre abban, hogy 1957-ben — jórészt már felfelé módosult adatok alapján — a Magyar Tudományos Akadémia erdészeti főbizottságának erőteljes, határozott állásfoglalását kellett kérnünk.

Az utasítás tervezete és később a tett észrevételek alapján — megítélésem szerint a korábbinál fejlettebb megoldással — az utasítás tartalmazza a talajleírás módját. A már említett időzavar miatt kompromisszumról volt szó, mert az utasítás szövege szerint „a talajt — a részletes erdészeti termőhelyfeltárás megtörténteig — lényegében szemrevételezés alapján” jellemeztük. Nem foglalkoznánk ezzel a témával ennyire részletesen, ha ezt egy 1982-ben adódott anakronizmus szükségessé nem tenné. A következőket olvashattuk: „A termőhely-értékelés közvetlenül és közvetve az erdőrendezésben valósul meg. Mióta az erdőrészek termőképességét a termőhelyi osztályokkal határozzuk meg, a fatermesztést termőhelyi alapon tervezzük... Az 1955. évi



»Erdőrendezési utasítás« ...nem rendelte el a klíma- és hidrológiai adottságok felvételét. Ez az erdőrendezési utasítás tehát a termőhely-értékelésben és -hasznosításban a vártnál kevesebb fejlődést hozott. ...1953-ban az összes erdőművelőt talajtani kiképzésben részesítették...” Nem tartottam szükségesnek, hogy megkeressem a kortévesztés okát. Abban az időszakban ui. a termőhely feltárása és értékelése elsősorban az erdőművelői hálózat feladata volt. Az idézet ebben egyértelmű. Az OEF 1959-ben megjelent „Erdősítési és fásítási utasítás”-a (Budapest, 1959. 8. old.) úgy rendelkezett, hogy „az „üzemterv felméri és nyilvántartja az erdősítési feladatokat, továbbá nagy vonalakban megadja az erdősítések végrehajtásának módját”. Az erdőrendezési szervezet — mint általában ismeretes — sok évvel később vette át a szóban levő feladatokat. Szükségesnek tartom annak megjegyzését, hogy az erdőrendezők már az ötvenes évek első felében igen gondos képzést kaptak arra is, hogy a faállomány termőhelyi osztályát össze ne tévesszék a termőhely valamilyen osztályozásával. Talán nem az erdőrendezői mundér helytelenül értelmezett becsületének a védelme mondatja még ma is azt, hogy az utasítás ebben a vonatkozásban is elérte célját. Nem tartom azonban kizártnak, hogy az utasítás ebben a témbakörben valamilyen szubjektív és irreálisan maximalista várakozáshoz képest kevesebbet hozott.

Véleményem szerint ma is kellő okkal mondhatjuk, hogy az utasítás-tervezetnek hasznos észrevételek szerzésére történt megküldésével a kitűzött célt elértük. Ezt főként az bizonyítja, hogy még az 1970. évjáratú üzemtervek is a 100/1955. OEF-utasítás szerint készültek. Az utasításban leírt erdőrendezési rendszer tehát 21 éven át szolgált az üzemtervek készítésének alapjául.

### *Néhány tapasztalat*

Az elmúlt évtizedekben az erdőrendezés módszerei és eszközei — sok más munkaterületéhez hasonlóan — sokat változtak, fejlődtek. Óhatatlanul felvetődik a kérdés, mit lehet hasznosítani a jövő erdőrendezésében. Személyes és — ha úgy tetszik — szubjektív, azaz vitatható véleményem az erdőrendezés néhány problémájáról — tehát semmiképpen sem az erdőrendezés teljes köréről — a következő.

A tíz évre szóló erdőgazdálkodási terv keretterv jellege maradjon meg továbbra is. Ne akarja se az erdőrendezési szervezet, se az üzemterv mentesíteni az erdőgazdálkodó szervezeteket olyan tervezési feladatok alól, amelyeknek feltételei a legnagyobb felkészültség mellett sem láthatók tíz évre előre. Ugyanakkor legyen továbbra is törekvés, hogy pl. erdészeti képzettségű szakemberrel minden erdőgazdálkodó szervezet rendelkezzen valamilyen módon. Ők fedjék le az ország összes erdőterületét. Mi ebben jelentős lépéseket tehattunk — többek között a megfelelő jogszabályi megoldásokkal — előmozdíthattuk, hogy az erdőgazdálkodó szervezetek elegendő és megfelelő szakembert foglalkoztassanak. Az eddig tett intézkedések sorsát állandó figyelemmel célszerű kísérni, már csak azért is, mert időközben számos feltétel, pl. egyes erdőgazdálkodó szervezetek területe, módosul.

Továbbra is előfordulhat, hogy az erdőrendezés — az üzemtervek készítésével kapcsolatos, általános célok egyidejű megvalósítása mellett — különleges célfeladatot is kap. Ha a megoldást be kell építeni az üzemtervbe, arra helyes törekedni, hogy a vállalt célfeladatok végrehajtásának időtartama — jellegük-nél fogva — ne legyen egy üzemtervezési ciklusnál rövidebb.

Talán nem konzervativizmus az a meggyőződés, hogy az erdőrendezési szervezet — a tízéves ciklusidő mellett — a mindenkori erdőterület 10,5—



11,0%-át vegye munkába és dolgozza fel. Igen nagyra értékelem ugyanakkor azt a teljesítményt, amelyet az ún. aktualizálásban részt vevők magukénak mondhatnak. Ez utóbbival azonban — megítélésem szerint — csak részben, azaz kisebb pontossággal lehet pótolni a teljes területre kiterjedő, rendszeres, helyszíni számbavételt. Véleményemet elsősorban a hazai erdőkre tartom érvényesnek és főként arra alapozom, hogy a mi faállományaink átlagos vágás-érettségi kora (az 1980. évi adatok szerint) nem éri el az 51 évet, s így az erdők változásának üteme szinte egész Európában a mi erdeinkben a leggyorsabb.

Kapcsolódva az előző témához: nem vitathatom, hogy a számítógépre kidolgozott egyenletek a faállományok növekedését hűen szimulálják, tehát a hazai körülményeknek megfelelnek. Ez azonban — a dolog jellegénél fogva ugyanúgy, mint a fatermési vizsgálatokban — mindig a faállományok múltján alapul, a jövőjét pedig csak akkor jellemzi kellő pontossággal, ha a faállományok változására ható körülmények az egyenletek kialakításában számításba vett múlthoz hasonlóan ismétlődnek. Tehát nem várhatjuk, hogy a faállományok szimulálják változásaikkal a mi számításainkat.

Paradoxonnak vélem és sokszor késztet elgondolkodásra, hogy az erdőrendezés és az egész erdőgazdálkodás gondjait is növeljük azzal, hogy az erdőkről egyre több adatot veszünk számba. Valószínűleg ebben is célszerű lenne erősebben alkalmazkodni ahhoz az elvhez — ha azt egyáltalán elfogadjuk —, hogy az üzemterv kereterv. A faállományok gyorsan változnak, de még a termőhely egyszeri feltárásával sem tekinthetjük véglegesen megoldottnak feladatunkat: egyrészt fejlődik a termőhelyismeret-tan, mint tudomány, másrészt — bár általában lassan — változhatnak a termőhely egyes tényezői is.

Már sok évtizeddel ezelőtt és azóta igen gyakran javasolták, hogy természetes erdeink természetes felújítása érdekében ne 10, hanem 20 évi (redukált) vágásterületet és véghasználati fatömeget adjon meg a 10 évre szóló üzemterv. Mindmáig nem tudom magamban eldönteni, mekkora része van ebben a kívánságban a kimondott érvnek és mekkora a ki nem mondott kényelemszeretnek. Mégis úgy vélem, az első van túlsúlyban. Nem érthetek azonban egyet olyan kategroikus megállapításokkal, hogy pl. „a természetszerű erdőművelés még ott sem érvényesült, ahol egyébként érvényesülnie kellett volna! Ennek számos oka közül egyik az, hogy többet vágunk, mint amit az évi növedék alapján a tartamos erdőgazdálkodás megengedne — ezt főleg le szállított vágásérettségi korokkal érjük el.” Az idézett megállapítást (Bot. Kzlem., 68. kötet, 1—2. füzet, Budapest, 1981., 141. old.) azért vitatom, mert egyáltalán nem igaz: egyrészt nem vágunk többet a természetes erdeinket alkotó fajokból sem az évi növedéknél, másrészt és főleg, nem csökkentjük a vágásérettségi korokat. (A hazai mageredetű bükkösök átlagos vágásérettségi kora országosan 98,6 év, a sarjeredetűeké 87,0 év, a kettő súlyozott átlaga 96,0 év. A legutóbbi 10 évben alkalmazkodni kellett a csekély makkterméshez és ennek folytán a kevés újulathoz: ebben az időszakban a valóságos vágáskor meghaladta a 120 évet.) Úgy vélem, a természetes felújítások üzemtervi előírásaiban célszerű megmaradni az eddigi módnál, és az erdőgazdálkodó szervezetek ne sajnálják a fáradságot, ha — főleg az üzemtervi időszak második felében — üzemtervtől eltérő fakitermelésre kell engedélyt kérniük.

Az erdészeti térképekről számos alkalommal esett szó. A 30 évvel ezelőtti utasítás olyan erdőgazdasági áttekintőlapok készítését is tárgyalta, amelyek méretarányuknál és kezelhetőségükénél fogva számos tematikus térkép alapjául szolgálhattak volna. Erre más, fontosabb vagy fontosabbnak ítélt feladat



miatt nem került sor. Látnunk kell azonban, hogy az erdészeti jellegű térképek általános és különleges tartalmát, sőt méretarányát sem szabhatják meg kizárólagosan az erdészeti követelmények. Alapelvként a jövőre is azt tekinthetjük, hogy célszerű maximálisan élnünk mindazokkal a lehetőségekkel, amelyek az egyébként mindig létező valamilyen korlátozások mellett nyílnak előttünk.

Különösen az üzemtervek készítésében, de a felhasználásában is számítani kell arra, hogy az erdei aritmetika nem mindig és nem mindenki előtt rokon-szenves. A biológiai ismeretekben való jártasság elmélyítésével összhangban, szükséges ennek az aritmetikának a fejlesztése is, mert a kettő együttesen tükrözheti hűen a tényeket és alapozhatja meg a terveket.

Célszerű az erdőrendezéssel foglalkozók figyelmét felhívni arra, hogy az erdőrendezés, az erdőgazdasági üzemterv nem örvend különösebb népszerűségnek vagy éppen rokonszenvnek. A többi munkaterülethez képest talán ezért, vagy részben ezért éri több bírálat. Minderre az erdőrendezés általános válasza az lehet, hogy munkáját jobbá teszi. De a mi munkaterületünkön számítani kell továbbra is arra, hogy akadnak erdősíratók, akik nemegyszer kétes értékű autopsziából szeretnének általánosítani. Megismétlem, hogy az erdőgazdálkodás minden hibáját ki kell javítani, de emellett mégis tartom azt a véleményemet, hogy a siránkozásra fordított energia jobban hasznosulna termelőmunkában.

\*

Visszatérve témánkhoz: az 1954-ben még új, ma már régi, hatályát veszített erdőrendezési utasítás — a már az előkészítésében is tapasztalt kollektivitás eredményeként — sok más utasításhoz hasonlóan pozitívnak értékelhető, mert erdőgazdálkodásunk fejlesztésében ilyen szerepet töltött be.

---

### Mindnyájan voltunk egyszer az Akadémián...

címmel megjelent a II. kötete az ősi alma mater gazdag történetének. A 175 éves jubileum ünnepi megemlékezései között kiemelkedő szerepet kapott a megtett útra való visszatekintés. Ennek nyomán kibontakozott a hagyományoknak az a gazdagsága, amelyből bőven meríthet az utókorban mindaz, aki e nemes alapra építve többet és jobbat akar a mának és a jövőnek nyújtani.

A könyv előszavában dr. Gál János rektor hitet tesz amellett, hogy mindig őrizni fogják a hagyományokat, előbbre vivén az ősi intézmény erdészágát korunk követelményeinek megfelelően. Az előszót nyolc különböző témájú fejezet követi, amelyek keretében a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem jelenlegi professzorai, oktatói remek összefoglalást nyújtanak az olvasó számára az erdészeti felsőoktatás fejlődéséről, a reformok és a nagy változások időszakában való helytállásról. Az önálló egyetemi időszak 1962-ben megkezdett történetéről, Földmérési és Földrendezési Főiskolai Karról, az egykori neves professzorokról és az elmúlt két évtized folyamán oklevelet szerzett mérnökökről, doktorokról.

A gazdag tartalmú, 192 oldalas könyv jelentős erdészettörténeti munka, amely kedves mindnyájunk számára, akik az alma materhez ragaszkodunk és mindenkinek hasznos, kellemes olvasmány, aki érdeklődik erdészeti felsőoktatásunk iránt.

A könyv megrendelhető az Erdészeti és Faipari Egyetem központi könyvtárában. A szerkesztők: dr. Hiller István és dr. Igmándy Zoltán, olyan erdészeti dokumentumot állítottak össze, amely nem hiányozhat az erdészet és a faipar, valamint a földmérés és a földrendezés területén dolgozók könyvtárának polcairól.

Dr. Solymos Rezső